

Centenari del naixement del doctor Joan Vilà Valentí (1925-2020)

Agraïxo molt que m'hagin convidat a dir unes paraules sobre el doctor Joan Vilà Valentí, en record del centenari del seu naixement. Era membre emèrit de la nostra Secció de Filosofia i Ciències Socials i va ser molt actiu a la Secció durant la dècada de 1990 i la del 2000. També he de dir que ha sigut important en la meua vida professional.

Efectivament, el vaig conèixer per primera vegada el gener del 1966 quan ell va arribar de Múrcia com a catedràtic. Ens va impartir l'assignatura de geografia que teníem a cinquè de carrera. Ja un cop llicenciada, em va animar a estudiar un màster a la Universitat de Califòrnia a Berkeley.

A la meua tornada dels EUA, el 1969, va ser el director de la tesi doctoral, tot i que jo treballava al Departament de Geografia —creat per Enric Lluch— a la UAB. Per tant, la meua coneixença del doctor Vilà (com sempre l'hem anomenat a geografia) ve de molt lluny.

El professor Vilà és una figura cabdal en el procés d'institucionalització de la geografia catalana després de la Guerra Civil. Catedràtic a la Universitat de Múrcia des de 1958, es va traslladar a la Universitat de Barcelona el 1965, i aquí va impulsar d'una manera decisiva els estudis de geografia. De fet, els va crear. La creació l'any 1966 del Departament de Geografia i, posteriorment tres anys després, de la llicenciatura de geografia —la primera que va existir a la universitat espanyola— van ser crucials per a la renovació de la geografia catalana i espanyola. És, la seva obra, per tant, una obra seminal.

També ho va ser la creació de la *Revista de Geografia* l'any 1967, de la qual va ser director durant vint-i-cinc anys. Aquesta publicació esdevingué, en aquells moments, un vehicle fonamental per a la transmissió de nous plantejaments en la geografia catalana i

espanyola, en uns anys en què no es caracteritzava precisament per la seva obertura a influències renovadores.

El doctor Vilà va néixer el 1925 a Sallent i ens va deixar el 21 d'agost del 2020 a Barcelona, la covid se'l va emportar. Va estudiar el batxillerat a l'Institut Balmes de Barcelona, ja que era la ciutat en la qual el seu pare, en aquells moments, exercia de mestre. També va estudiar filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona, on es va llicenciar el 1946.

El doctor Vilà va tenir durant un temps una estreta relació amb el gran historiador Jaume Vicens Vives. No el va tenir de professor durant la carrera, perquè en Vilà es va llicenciar en història i geografia el 1946 (com he dit) i en Vicens va arribar a Barcelona el 1948, però sí que el va tenir en els cursos de doctorat. En Vilà assistia a les reunions de treball que en Vicens organitzava entorn de la seva obra *Aproximación a la Historia de España*, i hi participava molt activament. I no és gens agosarat imaginar que, si no hagués estat per la seva vocació geogràfica i, sobretot, pel fet que en la geografia acadèmica hi havia molt a fer, el doctor Vilà, molt probablement, s'hauria dedicat a la història, com ell un dia em va confessar molt més tard.

Més endavant, el doctor Vilà va tenir l'oportunitat d'anar a França, on va estudiar amb eminents geògrafs francesos, sobretot amb Louis Papy a Bordeus, on va fer una tesi de tercer cicle sobre les Landes. També va fer breus estades fructíferes a la Universitat d'Estrasburg (amb Étienne Juillard i Jean Tricart), a la de París (amb Pierre George) i a la de Tolosa (amb Henri Gaussen).

El 1956 es va doctorar a Madrid amb una tesi titulada *La comarca de Bages: el medio físico y la evolución humana*, en què aplica el mètode regional de Vidal de la Blache.

L'obra de Vilà Valentí és molt àmplia, rica i diversa: ha publicat centenars d'articles a revistes de casa nostra, i també internacionals, i, a més, una llarga sèrie de llibres.

Resumint, les seves línies més importants de recerca serien tres, i de cadascuna destacaré allà que considero més rellevant.

La primera línia és la de l'anàlisi geogràfica regional, en la qual dona molta importància al paisatge, un paisatge profundament humanitzat per l'acció humana, i que és el resultat de la contínua interacció dels elements físics i humans. Aquí, jo destacaria la seva important contribució a la monumental *Geografia de Catalunya* (de l'editorial Aedos), que va dirigir Lluís Solé i Sabarís i que es va començar a publicar el 1968. També cal esmentar la publicació del llibre *La Península Ibérica* (Curial), prologat per Pau Vila i que li va donar un gran renom internacional. Es va traduir de seguida al francès i a l'italià, i també en el format de resums amplis a l'anglès i a l'alemany.

La segona línia de recerca és la del pensament geogràfic i la història de la geografia, en què es va centrar en problemes conceptuals i metodològics, tant en el passat com en el present. Aquí destacaria els seus articles (1971, 1973) sobre «Una nueva geografía» publicats a la *Revista de Geografia*. Són articles teòrics que eren el resultat d'una llarga reflexió —fruit dels seus contactes i estades internacionals—, en què destacava les noves tendències geogràfiques internacionals i que aquí, a casa nostra, no es coneixien, ja que predominava l'antiga tradició vidaliana i regional. Evidentment, que la seva llarga estada com a professor a la Universitat de Puerto Rico el 1969 («universitat americana en espanyol», com ell acostumava a dir) el va esperonar en aquesta línia.

I finalment la tercera línia de recerca era la geografia agrària i l'estudi del món rural. Vull destacar l'edició del llibre *El món rural a Catalunya*, publicat inicialment el 1973 per Curial, però, com que estava esgotat, la Societat Catalana de Geografia va considerar oportú reeditar-lo l'any 2011 per considerar-lo un «gran clàssic» de la geografia catalana. Aquest llibre, dedicat al món rural català, consta de deu capítols i d'una breu presentació de Pau Vilà i Dinarés a l'edició de 1973. Cal remarca, en particular, el capítol sisè que tracta la transhumància a Catalunya, i que es va publicar també a la revista *Pirineos*. El va presentar conjuntament amb el doctor Llobet al Congrés Internacional de Geografia de Lisboa el 1949. Aquest capítol està basat en una enquesta escrita i en dues campanyes de treball de camp al Pirineu català durant els estius de 1947 i 1948. Al mapa que inclou, i que encara avui és l'únic, que jo sàpiga, que existeix, hi figuren totes les carrerades tradicionals de la transhumància ovina a Catalunya. Al mapa, s'hi assenyalen els principals sectors de pastures d'estiu, els principals sectors de pastures d'hivern i totes les rutes que uneixen els sectors muntanyencs amb la plana. L'estudi és una mostra excel·lent del gran potencial que té el treball de camp en geografia.

En la vida acadèmica del doctor Vilà, sempre ha sigut una constant, i sempre hi és present, una obertura internacional cap a l'exterior no gaire comuna en la geografia del moment. I, per tant, vull insistir en la seva forta implicació amb la Unió Geogràfica Internacional, UGI o IGU (International Geographical Union). Des d'unes dates tan primerenques com les del Congrés de Lisboa (1949) i Rio de Janeiro (1956), el doctor Vilà va participar molt activament en la vida de la UGI, de la qual va ser vicepresident des de 1980 fins a 1988. Vam tardar molts anys —trenta anys— a tenir una altra persona de l'Estat espanyol a la Junta general de la UGI, no va ser fins al 2018!!

El 1986 va aconseguir la celebració d'un dels congressos internacionals de la UGI a Barcelona, la Conferència Regional sobre Països Mediterranis, organitzada pel Departament de Geografia de la UB, i que, fins ara, ha estat l'únic acte plenari de la UGI que ha tingut lloc a l'Estat espanyol. Com a vicepresident de la UGI, va cultivar molt les relacions amb l'Amèrica Llatina i també amb altres països.

En el Congrés de París, l'any 1984, va ser reelegit vicepresident amb més vots que qualsevol altre candidat. La raó és que al doctor Vilà el votaven països ben dispars i diferents... Explicaré una anècdota que és molt significativa. En aquest mateix congrés, el socialista Joan Reventós era l'ambaixador d'Espanya a França, i com que en Vilà el coneixia molt bé, ens va convidar, a tots els espanyols assistents al congrés (no més d'una vintena), a un aperitiu a l'ambaixada. En Vilà li va explicar que l'havien votat països tan diferents com la Cuba de Castro i el Xile de Pinochet (i jo afegeixo un bon nombre de països àrabs). A l'ambaixador Reventós, li va xocar molt, i va exclamar en veu ben alta (ho vam sentir tots!!): «Cony, això només passa en ciència... No passa pas en política!».

Va ser membre numerari de l'IEC des de 1990, i va ser president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials del 2000 al 2007. N'havia estat vicepresident del 1994 al 2000 i tresorer del 1992 al 1994. Quant a les societats filials de l'IEC, havia estat soci cofundador de la Societat d'Estudis Històrics ja en els anys quaranta, i es va fer soci de la Societat Catalana de Geografia ja el 1948. D'aquesta societat va ser delegat de l'IEC, del 2002 al 2016, després de Marc Aureli Vila. Jo era llavors presidenta de la Societat Catalana de Geografia i vaig coincidir amb ell com a delegat durant quatre anys. Recordo que venia a totes les reunions nostres i puc constatar la seva dedicació i preocupació com a

representant de la Societat Catalana de Geografia davant de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, i també davant del Ple de l'IEC.

Finalment, també he de dir que la seva trajectòria professional va ser distingida per nombrosos premis i per la pertinença a prestigioses institucions científiques. Per citar només alguns mèrits: era membre de l'Acadèmia de Ciències (era l'únic geògraf), i de la Reial Acadèmia de Bones Lletres (també l'únic geògraf) així com membre d'honor de la Societat de Geografia de París. Va rebre la Gran Creu de l'Orde Civil d'Alfons X el Savi, la Medalla Narcís Monturiol (1986), i també la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (1994).

Moltes gràcies per la vostra atenció!